

HISTORIEBREV NR. 4

OKTOBER 2020

REDAKTØR: JØRN-KR. JØRGENSEN - JORNJOER@GMAIL.COM

I REDAKSJONEN: KARIN ARNESEN - OLAV RUNE BASTRUP

NYHETSBREV BLIR HISTORIEBREV

Dette er Nr. 4 av Nyhetsbrevet for Enerhaugen, Grønland og Tøyen Historielag. Vi går fra og med denne utgaven over til å kalle det Historiebrev som er en langt riktigere betegnelse på denne lille «trykksaken». Vi ønsker å være et speil av historien i vårt distrikt og du er velkommen til å være med som leser og til å bidra. Send ditt bidrag til jornjoer@gmail.com – tusen takk og takk for samarbeidet, for at du er interessert og for at du leser.

MEDLEMSMØTE 19. NOVEMBER

Medlemsmøtet 19. november vil bli avholdt i Gamle Grønland politistasjon i Bekkegaten og er med Arne Danielsen og Jørn-Kr. Jørgensen. Danielsen er forfatter og forteller om oppveksten på Tøyen/Grønland hvor hans far drev radiobutikken TIMCO i Motzfeldts gate, mens Jørgensen – som også er forfatter - forteller smått og stort fra Gamle Grønland politistasjon og om oppveksten på Ola Narr/Tøyen. Han har 38 år i Oslo-politiet bak seg som seniorrådgiver innen informasjon- og samfunnskontakt.

TRIKKEN I TØYENGATA

Botanisk hage og gatene rundt parken var nærområde for oss gutta fra Sofienberg gata og Monrads gate. Ofte gikk vi til sentrum ned Tøyengata og over Grønland. Det hendte det var stor aktivitet med en guttegjeng fra Tøyen i krysset Tøyengata og Jens Bjelkes gate. Det var spektakulært å se på at de store gutta hoppet på trikken på hjørnet av Tøyengata og Jens Bjelkes gate. Hoppet på i fart - i svingen - og ut igjen, rett etter. Trikken kom fra Kampen, ned Hagegata, forbi Tøyen skole og inn i Tøyengata med en sving til venstre. Den fortsatte langs parken hundre meter ned til krysset. Og rundet hjørnet i en 90-graders høyresving inn i Jens Bjelkes gate.

Trikken hadde den gang to vogner - en trekkvogn og en tilhenger. Tilhengeren var åpen foran

og bak, med seter i trikkehuset i mellom.

Aktiviteten, eller kanskje vi skal si prøvelsen, var: Gutta, dvs. en gutt av gangen, løp langs trikken ned mot hjørnet langs gjerdet. I samme fart som trikken. Idet trikken kastet seg rundt med skrenselyder og bikket hjørnet slengte han seg rett fram, inn gjennom den lille påstignings-åpningen foran på tilhengeren, grep i vannrett stilling fatt i stanga som sto der - snurret rundt to-tre ganger - og så ut igjen samme vei som han kom inn, og ned på fortauet. Ganske artig å se på. Men ikke for alle det der. Selv om trikken hadde liten fart rundt 90-graders svingen. Neste gutt ventet på neste trikk. Jeg var heldigvis for liten til å prøve. Så, jeg bare så på i spenning. Men, det sitter i hukommelsen... (Tor Kubberud).

(Etterord: Men var det mulig? Var dette en reell hendelse? Eller er det bare noe jeg har funnet på? Nei, jeg har da ikke evnen til å finne på slikt... Er det andre i EGT Historielag som har opplevd, hørt om eller deltatt i dette?)

EINAR GERHARDSSEN OG TAGE ERLANDER PÅ MUNCH-MUSEET

Dette er et skikkelig Tøyen-minne: De to tidligere statsministerne Tage Elander og Einar Gerhardsen på Munch-museet. Jeg tror jeg tok dette bildet 1. mai 1973 på et arbeidssangerstevne. Dette var mitt første «pressebilde» jeg tok, og kanskje det første eller andre bildet jeg tok hvor jeg både fremkalte filmen og kopierte selve bildet. Morsomt å tenke tilbake på...og at det skjedde på Tøyen, kun et kort steinkast fra Sofienberg gaten hvor Einar Gerhardsen bodde og hvor Tage Erlander overnattet. Tiden kommer aldri tilbake. (JKJ).

SMALGANGEN VAR«ARNESTED» FOR FRELSESARMEEN I NORGE – DET BEGYNTE HER

Dette er Smalgangen mellom Grønland og Breigata omkring 1905. Husene ble revet i 1930-årene. Det var omtrent her frelsesarmeen hadde sine første møter i Norge. En stor minnetavle er satt ned i bakken midt i Smalgangen til minne om nettopp det. Det er Norges-historie på sitt aller beste som i

årene som fulgte fikk positive konsekvenser for hele samfunnet. Frelsesarmeen visste råd, ga hjelp, trøst, støtte – mat, varme og glede. Armeen har i dag soldater og offiserer, ulike typer institusjoner og hjem over hele verden. (JKJ).

**En Binge Hestegjødning ønskes
tømt i Smalgangen No. 12.**

GRØNLAND VAR BYDELEN INGEN VILLE HA

I 1820, risikerte Grønland å bli et eget område. Akerstaden skulle den hete. Hverken Christiania by eller Aker herred ville ha ansvaret for Grønland. De som bodde her skulle få «nødhjelp» fra Christiania og Aker, men utover det være en egen «fristad».

- Dette var en gedigen ansvarsfraskrivning. Grønland var en syndens pøl. Særlig Smalgangen, (hvor Grønlands Torg ligger i 2020 – bildet t.h.) som lå langs Akerselva og Lakkegata, var den mest usle gaten på hele Grønland. Området ble forplagsomt for Christiania, som heller ikke følte noe eierskap til bydelen. Den lå jo i Aker herred, forteller historiefremidler Leif Gjerland.

Det ble ikke noe av fristaden og i 1859 ble Grønland innlemmet i Christiania.

IKKE MORALPOLITI

Det er fra 1800-tallets Grønland og Vaterland at begrepet «å bli bondefanget» oppsto. Bøndene kom til byen med kveg som skulle selges. Plankeselgere tilbød borgerskapet materiale til husbygging. Da de hadde solgt unna, var de stinne av penger og oppsøkte alle skjenkestedene og bordellene. Historiene om bønder som våknet opp med bondeanger og tomme lommebøker er mange.

Noe moralpoliti, slik vi har lest om den siste måneden, fantes ikke på den tidens Grønland, og dersom det hadde eksistert, er det tvilsomt om det hadde hatt noen betydning. Men noen reddende engler fantes.

Frelsesarmeen hadde sitt første hovedkvarter her, og i nabolaget holdt avholdsbevegelsen til. På starten av 1900-tallet dukket islandske Olafia Johannesdottir (bildet til høyre – statue i Vaterlandsparken) opp. Hun kastet seg inn i kampen mot prostitusjonen. Etterhvert ble hun en av byens mest kjente kvinner. Hun drev oppsøkende arbeid blant byens mest forkomne kvinner. De fleste var gatejenter med alvorlige kjønns sykdommer.

Olafia slo seg ned i det verste strøket, Smalgangen, åpnet sitt hjem for de prostituerte og ga dem mat og pleie. Det er reist en egen statue av henne i Vaterlandsparken.

Grønlands historie starter imidlertid flere hundre år før Olafia begynte sin virksomhet. Det som i dag heter Grønland og Grønlandsleiret utgjorde på middelalderen Oslos strandlinje.

Størsteparten av det vi i dag kjenner som Grønland lå nemlig under vann på 1600-tallet. Da rivingen av den gamle bebyggelsen på Enerhaugen startet på 1950-tallet fant man i husveggene jernbolter som var brukt til fortøyning av båter.

Da vannstanden sank, sagmuggen fra sagbrukene forurenset Akerselva og den gamle vollen rundt Christiania ble spadd ut i Bjørvika, oppsto det grunnlag for dyrkbar jord med grønne enger. Da ble det naturlig å kalle bydelen Grønland. Den ble en vestlig forstad til Oslo by frem til bybrannen i 1624. Året etter startet byggingen av Christiania som ny hovedstad i vest. Grønland ble liggende utenfor den nye bygrensen langs Akerselva. Byens viktigste gjennomfartsåre gikk gjennom Grønland. Den eneste broen som på den tiden fantes over Akerselva var Grünerbrua på Grünerløkka. Det var en tungvint omvei for å komme inn i Christiania og derfor ble Vaterlands bro bygd i 1654. Da tar boligbyggingen av.

- Som en konsekvens av at broen ble bygget, ble det bebyggelse på begge sider av gaten. På den tiden var Grønland avgrenset mellom Akerselva og Tøyenbekken. Dette området tilhørte Akershus slott. Soldater, håndverkere, ammunisjonsprodusenter med koner og barn, og kvinner som sjauet stein og jord til festningen, bosatte seg her, forteller historiker Tore Vigerust.

BORGERSKAPET

Fra da av, og 100 år frem i tid, bodde det arbeidsfolk og håndverkere på Grønland. Rundt år 1700, da staten selger unna tomtene, bodde det 5–600 personer der.

- Den største veksten kom da Grønland ble en del av Christiania. Allerede før det skjedde ting. Murgårder ble bygget rundt 1814. Ved Vaterlands bro bor det velstående borgere i flotte gårder. De som har råd til å bygge er borgerne og velstående håndverkere. Arbeiderklassen er leietagere. De har ikke råd til å bygge selv, sier Vigerust.

Folkeliv paa Grønland. Forrige Nat var der ved Grønlands Politistation arresteret 19 Personer for Drukkenskab og Slagsmaal. For at skaffe Rum til alle disse Syndebukke maatte den vagthavende Betjent sende 10 husvilde Personer, som havde faat Nattelogi paa Stationen, op til Politikammerbygningen i Møllergaden, hvor der ikke er Mangel paa Husrum.

100 år senere, da forfallet på gårdene startet, flyttet sannsynligvis den siste rest av borgerskapet vekk fra Grønland.

I 1869 ble Grønland kirke ferdigbygd og omtrent samtidig sto politi- og brannstasjonen ferdig. Det gjorde også Fernanda Nissens skole, hvor forskningsstiftelsen Fafo holder til i dag.

MAKTBYGG

Leif Gjerland har en teori om hvorfor disse byggene ble anlagt i grenseområdet mot Gamlebyen.

- Man skulle begynne å bygge Gamlebyen. Grønland har et dårlig rykte, mens Gamlebyen har en helt annen verdighet, med blant annet bispemakten. Så bygger man en mur av offentlige maktbygninger. Den skulle stoppe Grønlands dårlige rykte.

Grønland torg ble etablert i 1864 og ble kanskje det viktigste stedet for handel med jordbruksvarer.

«Kutørjet» ble det kalt, og de som drev bølgingene med kveg gjennom gatene på vei mot torget var «kutørjgutta». Disse var hyppige gjester i bydelens mange danselokaler og vertshus, blant annet på Olympen restaurant, eller «Lompa» på folkemunne.

INNVANDRERNE KOMMER

Etter andre verdenskrig skjedde det store forandringer på Grønland. I 1966 kom T-banen (bildet) og på 80-tallet ble byfornyelsen gjennomført. Til tross for kraftige protester ble gamle bygninger revet, andre ble rehabilitert og nye boligbygg reist. Tidlig på 70-tallet kom de første arbeidsinnvandrerne, særlig fra Pakistan.

- En grunn til at de kom til Grønland var nok resultat av en politisk prosess. Det var ingen overordnet plan om at man skulle plassere dem der, men mange ulike aktører i det offentlige har hver for seg truffet beslutninger som førte til denne konsentrasjonen. Det henger også sammen med forfallet som skyldes husleiereguleringen. På midten av 70-tallet kunne du leie en leilighet for 30 kroner måneden. Da hadde leieprisen ligget stille siden 30-tallet. Gårdeieren fikk ikke mer inn i leie enn han trengte for å skifte lypærer. Ingen gjorde noe med gårdene. Mye sto helt uten vedlikehold i 40–50 år frem til saneringen, sier Vigerust.

FORDOMMER

Mange planer har vært lansert for utbygging på Grønland. 20-etasjers blokker skulle bygges på Grønland torg. Skyskraperlandsby var en annen idé. Ett bygg ble resultatet: Postgirobygget. Skyskraperplanene blir forkastet på 70-tallet. Da kom de moderne byggene som ligger på Grønland i dag. Etter byfornyelsen har statusen til Grønland steget noe i folks bevissthet, sier Leif Gjerland.

- De grønne pustehullene i bydelen blir borte. Mange single, unge mennesker bosetter seg på Grønland, men når de får barn flytter de. I tillegg holder moralpolitiet og innvandremiljøet til i nærheten. Folk vil at ungene deres skal gå på skole med norske elever. Faren er at Grønland blir de single og de unges bydel.

Grønlandsleiret i dag – 2020.

- *Hvorfor har vi så mange fordommer mot bydelen?*

Slik så det ut før Grønland Bazar ble bygget. I det hvite bygget var det i mange år en kolonialbutikk.

-Vi er fulle av dem. Som folk fra vestkanten som tror mer enn de vet, og følgelig skyr Grønland. De tror at der er det jo bare farlig! Det hjelper ikke at vi skriver at alt er bra på Grønland. Det bildet blir ødelagt hvis det dagen etter skjer et drap. Nei, folk må komme hit å lukte, føle og se, sier Gjerland. (Sakset fra Aftenposten).

HVA EN AVISANNONSE IKKE FORTELLER

Redaktøren for Historiebrevet liker å bla i gamle annonser og dette er et eksempel på hva han «falt» for:

Husker du vi fikk stiloppgaven «En ti-øring forteller» da vi gikk på skolen i 1950-årene? Den gang fikk jeg bruke fri fantasi, men skal jeg la en «Annonse fortelle» blir oppgaven å forsøke finne fakta. Jeg driver slektsforskning og har fått erfaring med bruk av kirkebøker, folketellinger og adressebøker – og se hva jeg fant!

Det er altså denne Olaf Helvig jeg ikke kjenner, men som gjør meg nysgjerrig. Selve annonsen finner jeg at er rykket inn i Aftenposten fredag 28, april 1876 og han åpner en barbersalong på Grønland. Olaf, som viser seg å være døpt Oluf Martin, er født i Bergen 8. august 1847. Moren het Marthe Jacobsdatter/Jensdatter og faren Ole Olsen Helvig. Det står i kirkeboken at han var krambodkarl.

Foreldrene til Oluf hadde giftet seg i 1840 i Nykirken i Bergen og da var faren tjenestedreng. De fikk flere barn, bl.a. en gutt i 1845 med navn Oluf Martin som døde bare sju uker gammel.

Som vanlig var på den tiden fikk den neste gutten deres det samme navnet. Vår Oluf blir innrullert i det militære en gang før 1865. Det skjedde ved loddtrekning den gangen.

Ved folketellingen i 1865 er Oluf blitt 18 år og arbeider som barbersvend hos barberer Hans Conrad Nicolaus Schadenberg. Han hadde flyttet til Bergen, giftet seg med en bergenserinne, fikk mange barn og startet en barbersalong.

Men Oluf vil ut i verden og reiste til Kristiania hvor næringslivet blomstrer og befolkningsveksten er enorm i denne perioden. Jeg finner han i 1875-folketellingen og nå kaller han seg Olaf. Han er fremdeles barbersvend, 27 år og bor i Vognmannsgaten 11 (bildet til høyre). Men jeg tror Olaf er ambisiøs, for året etter rykker han inn annonsen i Aftenposten om «sin saa længe bebudede Barber- & Fricurstue paa Grønland 23».

Butikken gikk nok godt og han giftet seg bare noen måneder senere på fødselsdagen sin 8. august 1876 i Grønlands kirke med sypige Anna Magdalene Berntine Olsen som var tre år eldre. Også hun var født i Bergen og hennes far var tjenestedrengen Jan Andreas Olsen. Annas mor hadde et ganske spesielt navn, Agathe Cassine Jacobsdatter. Ifølge en senere folketelling kan det se ut som Anna allerede før hun giftet seg hadde en datter født i 1873/74 og oppkalt henne etter mormoren.

Grønlands Gate 13 – 11 og 9.

Men lykken ser ut til å ha vært kortvarig. I mars 1880 døde Olaf av lungetuberkulose og Anna satt igjen som enke og med en datter på 6-7 år. Det kan se ut som det var da Anna flyttet til den store leiegården Grønlands Gade 13 (senere bare kalt Grønland 13). Men i adressebøkene står fra nå av ikke bare Annas navn, men også Olaf Helvigs. Trolig betyr det at hun videreførte barbersalongen i hans navn, men kvinnelige barberer fantes ikke den gang. Men fra folketellingen i 1885 dukker det opp en Hakon Hansen, født i 1850, som også er barberer på samme adresse og i samme leilighet. (Karin Arnesen).